

Elektoraty o istotnych kwestiach społeczno- politycznych

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2020/21

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SPIS TREŚCI

Poglądy ogółu społeczeństwa na temat istotnych kwestii społeczno-politycznych	1
Zróżnicowanie poglądów elektoratów	8
Charakterystyka elektoratów	8
Analizowane elektoraty na osiach podziałów politycznych	22

Mimo że do wyborów parlamentarnych (jeśli odbędą się one w konstytucyjnym terminie) jest jeszcze sporo czasu, po raz kolejny postanowiliśmy scharakteryzować poglądy potencjalnych wyborców sił politycznych cieszących się obecnie największym poparciem społecznym. Od poprzedniego badania poświęconego tej kwestii minęły dwa lata¹. W tym czasie na scenie politycznej pojawiła się nowa inicjatywa polityczna – startującego w ostatnich wyborach prezydenckich Szymona Hołowni – regularnie zyskująca w sondażach znaczące poparcie społeczne, a do niedawna lokująca się nawet na drugim miejscu w rankingach wyborczych.

W naszych badaniach² braliśmy pod uwagę istotne kwestie społeczno-polityczne, które – jak założyliśmy – współokreślają orientacje polityczne w Polsce i mogą wpływać na preferencje partyjne wyborców. Przedmiotem naszego zainteresowania były społeczne opinie na temat takich kwestii jak: pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, system podatkowy, stopień sprywatyzowania gospodarki, regulacje dotyczące rynku pracy, pogłębianie integracji europejskiej, polityka wobec uchodźców, polityka wschodnia, miejsce Kościoła katolickiego w życiu publicznym, prawna regulacja aborcji, formalizacja związków partnerskich osób tej samej płci, zwalczanie przestępczości kosztem ograniczania swobód obywatelskich, kompetencje samorządów oraz – po raz pierwszy – udział kapitału zagranicznego w gospodarce oraz transformacja energetyczna.

POGLĄDY OGÓŁU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Analizę charakterystyk potencjalnych elektoratów poprzedzamy przedstawieniem poglądów ogółu społeczeństwa w omawianych kwestiach, a tam, gdzie to możliwe, pokazujemy, jakie zmiany zaszły w społecznych opiniach w ciągu ostatnich lat.

¹ Zob. komunikat CBOS „Elektoraty 2019 – charakterystyka poglądów”, październik 2019 (oprac. B. Roguska).

² W komunikacie wykorzystano zagregowane dane z dwóch kolejnych badań: „Aktualne problemy i wydarzenia” (372), 6–16 maja 2021, N=1163 osoby, oraz „Aktualne problemy i wydarzenia” (373), 7–17 czerwca 2021, N=1218 osób. Oba badania przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnych imiennych próbach pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanych z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę.

Ankietowani określali swoje poglądy w każdej sprawie za pomocą 7-punktowych skal, których krańce (1 i 7) wyznaczały dwa przeciwstawne rozwiązania modelowe, środek zaś (4) oznaczał opinię ambiwalentną.

Badania CBOS pokazują, że opinie Polaków na temat właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego oraz roli państwa są względnie stabilne, choć w niektórych kwestiach widoczne są zmiany wskazujące na częstsze niż dotychczas podejście liberalne. Wydaje się, że zmiany deklaracji w ostatnich latach są w jakiejś mierze reakcją na politykę społeczno-gospodarczą rządzącej obecnie ekipy. Zmieniają się oczekiwania dotyczące systemu podatkowego. Z biegiem czasu maleje poparcie dla progresji podatkowej i przybywa zwolenników podatku liniowego. Od roku 2019 odsetek osób skłaniających się ku opinii, że wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku, zwiększył się z 27% do 32% i jest wyższy niż kiedykolwiek wcześniej w badaniach CBOS. Nadal jednak zwolennicy progresywnej skali podatkowej (56%) stanowią większość polskiego społeczeństwa. Od roku 2019 znacząco wzrosło także poparcie dla prywatyzacji. Odsetek osób opowiadających się za prywatyzacją państwowych przedsiębiorstw zwiększył się z 13% do 22%, wciąż dominuje jednak opinia, że znaczna liczba państwowych przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa (spadek z 63% do 55%). Wbrew opisanej wyżej tendencji do liberalizowania się opinii o roli państwa w gospodarce, w ostatnim okresie wzrosła postrzegana potrzeba wzmocnienia bezpieczeństwa zatrudnienia. W latach 2015–2019, wraz z poprawiającą się sytuacją na rynku pracy, elastyczne reguły zatrudniania i zwalniania pracowników zaczęto uznawać za ważniejsze niż ochrona istniejących miejsc pracy. Pandemia i związane z nią ograniczenia w życiu gospodarczym sprawiły jednak, że obecnie ponownie więcej osób za ważniejsze uznaje bezpieczeństwo (39%) niż elastyczność zatrudnienia (32%). Niezależnie od przedstawionych zmian ogromna większość Polaków niezmiennie opowiada za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych, wyrażając przekonanie, że powinno ono zapewnić swoim obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak np. opieka zdrowotna i szkolnictwo (tego zdania jest, tak samo jak w 2019 roku, 81% badanych). Do kwestii uwzględnionych w sondażu i poddanych ocenie ankietowanych dołączyliśmy udział kapitału zagranicznego w gospodarce. Problem skali obecności kapitału zagranicznego w naszym kraju nie jest nowy w debacie publicznej (oraz w badaniach CBOS), ale powrócił w ostatnich latach za sprawą hasła repolonizacji gospodarki. Opinia społeczna jest podzielona w tej sprawie, niemniej jednak Polacy skłaniają się raczej do przekonania, że udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki powinien być ograniczony (39%), niż deklarują, że nie widzą potrzeby żadnych ograniczeń (30%). Inną kwestią, którą po raz pierwszy uwzględniliśmy w badaniu, jest tempo transformacji energetycznej, a dokładnie – przyszłość energetyki węglowej w Polsce. Kwestia ta budzi silne kontrowersje. Niemal tyle samo osób skłania się ku opinii, że Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu (39%), co sądzi, że powinna móc jak najdłużej korzystać z węgla (38%)

W ciągu ostatnich dwóch lat największe zmiany zaszły w opiniach dotyczących kwestii światopoglądowych: miejsca Kościoła w życiu publicznym, prawnej regulacji aborcji, praw gejów i lesbijek. Od czasu poprzedniego badania kwestie te były wyraźnie obecne w dyskursie publicznym, budząc szczególnie dużo emocji, które znajdowały wyraz m.in. w ulicznych demonstracjach. Odsetek badanych przychylających się do poglądu, że konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów, wzrósł z 40% do

49%. Jednocześnie z 40% do 34% zmniejszył się odsetek osób przekonanych, że państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego w praktyce ograniczający dostęp do legalnej aborcji przyczynił się do liberalizacji opinii na temat prawnej regulacji przerywania ciąży. Poparcie dla prawnej dopuszczalności aborcji jest obecnie większe niż w poprzednich badaniach realizowanych od 1999 roku (41%, wzrost o 12 punktów procentowych od 2019 roku). Za prawnym zakazem przerywania ciąży opowiada się dziś 29% badanych (o 10 punktów mniej niż dwa lata temu). W ostatnich latach przybywa także zwolenników prawnej możliwości zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Za prawną instytucjonalizacją jednopłciowych związków partnerskich opowiada się obecnie więcej niż jedna trzecia badanych (36%, wzrost o 6 punktów od 2019 roku i o 10 punktów od 2015 roku). Przeciw temu rozwiązaniu jest połowa ankietowanych (50%, spadek o 5 punktów w stosunku do 2019 roku i o 9 punktów w porównaniu z rokiem 2015).

Od roku 2019 nie odnotowaliśmy znaczących zmian w myśleniu o rozwoju integracji europejskiej, choć ostatnie lata (od 2015 roku) sprzyjały raczej umacnianiu postaw pronijnych niż wzrostowi sceptycyzmu wobec pogłębiania współpracy w UE. Więcej osób skłania się zatem do przekonania, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (43%), niż sądzi, iż nasz kraj powinien starać się o zachowanie w UE jak najdalej idącej niezależności (35%). Z biegiem czasu poprawia się nieco społeczne nastawienie do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. Mimo to Polacy nadal pozostają dość jednoznacznie niechętni przyjmowaniu uchodźców z tego obszaru. Sprzeciwia się temu 67% respondentów (o 3 punkty procentowe mniej niż w 2019 roku i o 6 punktów mniej niż w 2016 roku), akceptuje – 18% badanych (o 3 punkty więcej niż dwa lata temu i o 4 punkty więcej niż 5 lat temu).

Zapewne m.in. sytuacja na Białorusi przyczyniła się do wyraźnej zmiany oczekiwanych priorytetów w polityce wschodniej. O ile w ubiegłych latach (począwszy od 2015 roku), w tym jeszcze dwa lata temu, przeważało przekonanie, że Polska powinna dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją, o tyle obecnie ankietowani oczekują raczej aktywnej polityki wschodniej i wspierania proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR. Promowania proeuropejskich aspiracji krajów postsowieckich chce dziś 41% badanych (o 11 punktów więcej niż dwa lata temu i o 18 punktów więcej niż w 2016 roku). Nacisk na budowanie dobrych relacji z Rosją kładzie natomiast 30% ankietowanych (o 6 punktów mniej niż w 2019 roku i 16 punktów mniej niż w 2016).

Ostatnie dwie kwestie, które uwzględniliśmy w badaniu, dotyczą relacji państwo–obywatel. Pierwsza dotyczy społecznego przyzwolenia na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w imię zwalczania przestępczości. Choć w ciągu ostatnich dwóch lat w myśleniu na ten temat zaszły tylko minimalne zmiany, to sprzeciw wobec ewentualnego ograniczania praw obywatelskich w walce z przestępczością jest obecnie wyrażany częściej niż kiedykolwiek wcześniej, począwszy od połowy lat dziewięćdziesiątych (przez 53% badanych, o 2 punkty procentowe więcej niż w 2019 roku). Ograniczenie swobód obywatelskich w celu skutecznego zwalczania przestępczości dopuszcza 35% respondentów. Druga kwestia odnosi się do zakresu kompetencji samorządu i państwa. Podobnie jak dwa lata temu dominuje pogląd (podzielany przez 62% badanych, o 2 punkty procentowe więcej niż w 2019 roku), że samorzady terytorialne powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych. Zwolennikami centralizacji jest 13% ankietowanych.

TABELA 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych													
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV/V '05	IX/X '07	VIII/IX '09	VI/VII '11	IV/V '15	III '16	VIII/IX '19	V/VI '21
	w procentach													
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	74	74	75	81	90	81	85	83	86	86	83	80	81	81
Opinia ambiwalentna (4)	12	11	10	9	4	8	6	8	7	8	8	10	9	8
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	15	13	8	4	9	7	8	5	5	8	9	9	9
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	-	-	72	-	76	-	73	67	71	68	64	65	57	56
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	8	-	6	-	7	7	7	6	9	8	11	8
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	-	-	18	-	14	-	15	21	20	23	24	25	27	32
Trudno powiedzieć	-	-	2	-	4	-	5	5	2	3	3	2	5	4
Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	35	31	39
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	18	22	19
Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie były się ponownie zatrudniać pracowników (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34	40	36	32
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7	10	10
Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	16	13	22
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	18	16
Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67	66	63	55
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	3	6	7

TABELA 1 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych													
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV/V '05	IX/X '07	VIII/IX '09	VI/VII '11	IV/V '15	III '16	VIII/IX '19	V/VI '21
	w procentach													
Udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki powinien być ograniczony (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18
Udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki nie powinien być w żaden sposób ograniczany (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	41	-	-	64	-	56	49	41	54	47	42	40	36	35
Opinia ambiwalentna (4)	12	-	-	7	-	9	8	10	11	10	12	12	11	10
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	44	-	-	27	-	33	41	47	33	40	44	46	51	53
Trudno powiedzieć	3	-	-	2	-	2	2	3	2	3	2	2	2	2
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	-	-	-	36	31	32	25	30	25	25	28	27	29	41
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	23	20	24	17	21	26	22	28	25	25	23
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	-	-	-	33	36	34	47	37	44	45	39	43	40	30
Trudno powiedzieć	-	-	-	9	13	10	11	12	5	8	5	5	6	6
Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	43	-	40	49
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	14	11
Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	-	40	34
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	6	6

TABELA 2

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Wartości średnie na skali 1–7 wśród ogółu badanych	Odchylenie standardowe
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	2,03	1,62
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.		
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	3,41	2,38
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów		
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	3,79	2,06
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników		
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	5,00	1,99
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową		
(1) Udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki powinien być ograniczony	3,76	2,04
(7) Udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki nie powinien być w żaden sposób ograniczany		
(1) Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu	4,02	2,28
(7) Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce		
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	4,38	2,33
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli		
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	3,80	2,03
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane		
(1) Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów	3,56	2,37
(7) Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa		
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	4,44	2,51
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci		
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	3,82	2,27
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności		
(1) Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu	5,43	1,94
(7) Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu		
(1) Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR	3,76	2,07
(7) Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją		
(1) Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych	2,61	1,82
(7) To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych		

ZRÓŻNICOWANIE POGLĄDÓW ELEKTORATÓW

Opinie dotyczące większości kwestii poddanych ocenie respondentów w istotnym stopniu dzielą elektoraty ugrupowań cieszących się obecnie największym poparciem społecznym. Podobnie jak dwa lata temu największe kontrowersje budzą kwestie światopoglądowe, w tym przede wszystkim prawna instytucjonalizacja związków partnerskich osób tej samej płci, a ponadto relacje między państwem a Kościołem katolickim oraz, w nieco mniejszym stopniu, prawna regulacja przerywania ciąży. Dużą rozbieżność opinii wywołują także kwestie pogłębiania integracji europejskiej oraz przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. Silne kontrowersje budzi również tempo odchodzenia od energetyki opartej na węglu. W kwestiach dotyczących właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego największe różnice zdań dotyczą stopnia sprywatyzowania gospodarki. Z kolei analizowane elektoraty mają najbardziej zbliżone poglądy na temat polityki wschodniej oraz w takich kwestiach jak funkcjonowanie rynku pracy, pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych oraz udział kapitału zagranicznego w gospodarce.

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW

Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Porozumieniem i Solidarną Polską). Elektorat tego ugrupowania wyróżnia się spośród pozostałych zarówno pod względem światopoglądowym, jak i oczekiwań dotyczących kształtu ładu społeczno-gospodarczego, ale także jeśli chodzi o preferencje odnoszące się do modelu relacji państwo–obywatel.

Zwolenników tej formacji cechuje konserwatyzm światopoglądowy: w ogromnej większości (80%) sprzeciwiają się instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci, ponad połowa z nich (56%) popiera restrykcyjne prawo aborcyjne, blisko dwie trzecie (63%) dostrzega potrzebę współpracy państwa z Kościołem katolickim.

Biorąc pod uwagę wyobrażenia wyborców Prawa i Sprawiedliwości o właściwym porządku społeczno-gospodarczym i roli państwa, trzeba zwrócić uwagę przede wszystkim na ich wysokie poparcie dla znaczącego udziału własności państwa w gospodarce (81%). Zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości zdecydowanie częściej niż ogół badanych opowiadają się też za progresywną skalą podatkową (74%). Jeszcze bardziej jednoznacznie niż przeciętnie opowiadają się za państwem opiekuńczym, gwarantującym obywatelom wysoki standard świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna czy szkolnictwo (83%). Wyborcy Prawa i Sprawiedliwości kładą większy niż przeciętnie nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy, bezpieczeństwo zatrudnienia przedkładając nad elastyczność w przyjmowaniu i zwalnianiu pracowników (44% do 26%). Ponadto nieco częściej niż ogół badanych są zdania, że udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki powinien być ograniczony (50%). Wyborców Prawa i Sprawiedliwości na tle ogółu społeczeństwa wyróżnia także

szczególnie częste przekonanie, że Polska powinna móc jak najdłużej korzystać w energetyce z węgla (57%).

Wśród zwolenników Prawa i Sprawiedliwości zdecydowanie więcej niż w pozostałych elektoratach jest osób, które byłyby skłonne się zgodzić się na ograniczenie praw obywatelskich w celu walki z przestępczością (50%). Przekonanie, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczenia swobód obywatelskich, podziela blisko dwie piąte spośród nich (39%).

Choć sympatycy Prawa i Sprawiedliwości nieco częściej niż przeciętnie należą do zwolenników centralizacji (19%), to także wśród nich wyraźnie przeważa pogląd, że samorzady powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych (51%).

Pod względem stosunku do pogłębiania integracji europejskiej zwolenników Prawa i Sprawiedliwości można porównać do wyborców Konfederacji. Ponad połowa z nich (56%) opowiada się za zachowaniem przez Polskę daleko idącej niezależności w Unii Europejskiej. Silny sprzeciw wyborców tego ugrupowania budzi przyjmowanie uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu (wyraża go 86% spośród nich).

Opinie zwolenników Prawa i Sprawiedliwości na temat polityki wschodniej rozkładają się dość podobnie jak wśród ogółu badanych. Priorytetowe znaczenie ma dla nich raczej wspieranie proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR (44%), niż troska o dobre relacje z Rosją (26%).

Z analiz³ wynika, że stanowisko w większości omawianych kwestii ma istotny wpływ na deklarowany zamiar poparcia Prawa i Sprawiedliwości w wyborach parlamentarnych. Chęci głosowania na to ugrupowanie sprzyja zatem przekonanie, że państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, sprzeciw wobec prawnej instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci, restrykcyjne stanowisko wobec prawnej dopuszczalności aborcji, akceptacja własności państwowej w gospodarce, poparcie dla progresji podatkowej, postulowanie wspierania przez Polskę proeuropejskich dążeń Ukrainy i innych krajów postsowieckich, sceptycyzm wobec pogłębiania integracji europejskiej, przyzwolenie na ograniczanie praw obywatelskich w walce z przestępczością, a w niewielkim stopniu także niechęć do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu.

Koalicja Obywatelska. Elektorat Koalicji Obywatelskiej w większości kwestii jest zbliżony w poglądach do wyborców Polski 2050 Szymona Hołowni oraz Lewicy. Wyborcy partii skupionych wokół Platformy Obywatelskiej są bardziej niż przeciętnie proeuropejscy: niemal cztery piąte spośród nich (79%) opowiada się za pogłębianiem integracji w ramach Unii Europejskiej. Niemal połowa (48%) akceptuje przyjmowanie do Polski uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu – przeciwny temu jest więcej niż co trzeci (36%). Ponad połowa zdeklarowanych wyborców Koalicji Obywatelskiej (52%) chciałaby,

³ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

aby Polska prowadziła aktywną politykę wschodnią i wspierała proeuropejskie ambicje Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR; zbliżenie z Rosją za priorytet uważa niemal o połowę mniej spośród nich (28%).

W kwestiach światopoglądowych elektorat Koalicji Obywatelskiej jest bardziej liberalny niż przeciętnie. Ponad trzy czwarte jej zwolenników (76%) uważa, że konkordat ze Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Ponad dwie trzecie (68%) jest zdania, że osoby tej samej płci powinny mieć możliwość zawierania formalnych związków partnerskich. Ponad połowa (59%) popiera prawną dopuszczalność przerywania ciąży. Pozostali są zwolennikami nie tyle całkowitego zakazu aborcji (12%), ile jakiegoś rodzaju kompromisowego rozwiązania uwzględniającego różne racje i wartości (27%).

Opinie wyborców Koalicji Obywatelskiej w kwestiach dotyczących gospodarki i roli państwa są bardziej liberalne niż przeciętnie. Podobnie jak pozostałe elektoraty zdecydowana większość jej zwolenników (78%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych. W elektoracie Koalicji Obywatelskiej więcej niż wśród wyborców innych ugrupowań jest zwolenników prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw (43%). Przeważają oni liczebnie nad zwolennikami własności państwa w gospodarce (32%). Dodatkowo sympatycy Koalicji Obywatelskiej są raczej przeciwni ograniczaniu udziału kapitału zagranicznego w gospodarce (45%), niż uważają ten postulat za słuszny (32%).

Potencjalni wyborcy Koalicji Obywatelskiej są podzieleni w opiniach na temat właściwego systemu podatkowego: nieco więcej z nich popiera progresywną skalę podatkową (49%) niż jednolitą stawkę dla wszystkich, niezależnie od dochodów (44%). Jeśli chodzi o rynek pracy, to sympatycy Koalicji Obywatelskiej nieco częściej za ważniejsze uznają elastyczne reguły zwalniania i zatrudniania pracowników (41%) niż ochronę miejsc pracy (34%). Blisko trzy czwarte zwolenników Koalicji Obywatelskiej (73%) popiera postulat jak najszybszej rezygnacji z wykorzystywania węgla w energetyce.

Wyborcy Koalicji Obywatelskiej są bardziej niż przeciętnie uwrażliwieni na kwestie dotyczące relacji państwo–obywatel. Wśród jej sympatyków większy niż w pozostałych elektoratach jest odsetek osób wyrażających poparcie dla szerokich kompetencji władz samorządowych (90%). Blisko dwie trzecie z nich (62%) uważa, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania praw i swobód obywatelskich.

Z przeprowadzonych analiz⁴ wynika, że chęć głosowania na Koalicję Obywatelską w wyborach parlamentarnych uwarunkowana jest przede wszystkim poparciem dla szerokich kompetencji samorządów, pozytywnym stosunkiem do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu oraz do pogłębiania integracji europejskiej, a także postulowanym wsparciem dla proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR.

⁴ Zob. przypis 3.

Lewica. Zwolenników Lewicy wyróżniają wyraziste przekonania w kwestiach światopoglądowych, także na tle wyborców Koalicji Obywatelskiej i Polski 2050 Szymona Hołowni. Ogromna większość z nich (89%) uważa, że konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno faworyzować żadnego z wyznań ani Kościołów. Niewiele mniejszy odsetek opowiada się za prawną dopuszczalnością aborcji (84%) oraz za umożliwieniem osobom tej samej płci zawierania związków partnerskich (80%).

Poglądy wyborców Lewicy w kwestiach dotyczących gospodarki i roli państwa są bardziej liberalne od opinii ogółu badanych lub do nich zbliżone. Zdecydowana większość z nich (77%) uważa, że obowiązkiem państwa jest zapewnienie obywatelom wysokiego poziomu świadczeń społecznych. Ponad połowa sympatyków Lewicy (57%) opowiada się za progresywną skalą podatkową; częściej za ważniejsze uznają oni ochronę miejsc pracy (46%) niż elastyczne zasady zatrudniania i zwalniania pracowników (34%). Opinie zwolenników Lewicy na temat prywatyzacji są podzielone: niemal tyle samo z nich uważa, że znaczna liczba przedsiębiorstw państwowych powinna pozostać własnością państwa (39%), ile opowiada się za ich prywatyzacją (37%). Jednocześnie sympatycy ugrupowań lewicowych częściej są przeciwni ograniczaniu udziału kapitału zagranicznego w gospodarce (49%), niż je popierają (32%). Wyborcy Lewicy szczególnie często postulują jak najszybsze odejście od energetyki opartej na węglu (80%).

Elektorat Lewicy jest wyraźnie proeuropejski. Ponad trzy czwarte jej zadeklarowanych wyborców (78%) uważa, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji z Unią Europejską. Sympatycy Lewicy są bardziej niż wyborcy pozostałych ugrupowań przychylni przyjmowaniu do Polski uchodźców z krajów Afryki i Bliskiego Wschodu (62%). Częściej niż inne elektoraty (67%) oczekują aktywnej polityki wschodniej i wspierania proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR.

W elektoracie Lewicy najczęstszy jest także sprzeciw wobec ograniczania praw i swobód obywatelskich w walce z przestępczością (70%). Wyborcy Lewicy zdecydowanie częściej niż przeciętnie są zwolennikami decentralizacji państwa: popiera ją 83% spośród nich.

Z analiz⁵ wynika, że deklaracje poparcia dla Lewicy związane są z liberalizmem światopoglądowym, przede wszystkim z poparciem dla prawnej dopuszczalności aborcji, w mniejszym stopniu – z aprobatą prawnej instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci oraz przekonaniem, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Chęci oddania głosu na Lewicę dość wyraźnie sprzyja poparcie dla przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu, a w mniejszym stopniu – akceptacja progresji podatkowej oraz nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy.

⁵ Zob. przypis 2.

Polska 2050 Szymona Hołowni. Poglądy zwolenników tej formacji w wielu kwestiach nie różnią znacząco się od poglądów sympatyków Koalicji Obywatelskiej.

W sprawach światopoglądowych wyborcy Polski 2050 są bardziej liberalni niż przeciętnie. Prawie trzy czwarte z nich (72%) uważa, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Trzy piąte (60%) opowiada się za prawną dopuszczalnością przerywania ciąży. Niemal tyle samo (59%) popiera prawną instytucjonalizację związków partnerskich osób tej samej płci.

Poglądy wyborców Polski 2050 Szymona Hołowni na temat właściwego ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa mniej odbiegają od deklaracji ogółu badanych niż opinie w kwestiach światopoglądowych, jednak także w tej sferze cechuje ich nieco większy niż przeciętnie liberalizm. Zdecydowana większość z nich (78%) oczekuje, że państwo zapewni obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych. Blisko połowa (47%) popiera progresywną skalę podatkową, ale niewiele mniejszy odsetek (41%) preferuje jedną stawkę podatkową, niezależnie od dochodu. Zdeklarowani wyborcy Polski 2050 Szymona Hołowni trochę częściej opowiadają się za znacznym udziałem własności państwa w gospodarce (41%) niż za prywatyzacją całej gospodarki (34%). Ponadto nieco częściej są za ograniczeniem udziału kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki (38%) niż przeciw tego rodzaju ograniczeniom (34%). Częściej za ważniejsze uznają elastyczne reguły zatrudniania i zwalniania pracowników (40%) niż bezpieczeństwo zatrudnienia i ochronę istniejących miejsc pracy (34%).

Wyborcy Polski 2050 Szymona Hołowni należą do zwolenników jak najszybszego odejścia od energetyki węglowej (63%).

Sympatycy Polski 2050 Szymona Hołowni są bardziej proeuropejscy niż ogół badanych, jednak w swoich deklaracjach są mniej spójni niż zwolennicy Koalicji Obywatelskiej i Lewicy. Ponad dwie trzecie spośród nich (68%) opowiada się za ścisłą integracją w ramach Unii Europejskiej. Zarazem jednak ponad połowa (51%) uważa, że Polska nie powinna przyjmować uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu – przeciwnego zdania jest co czwarty spośród nich (25%). Ponad połowa potencjalnych wyborców Polski 2050 Szymona Hołowni (52%) popiera aktywną politykę wschodnią i wspieranie proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR, podczas gdy co czwarty (25%) uważa, że należy przede wszystkim dbać o dobre relacje z Rosją.

Ogromna większość zwolenników Polski 2050 Szymona Hołowni (81%) aprobuje szerokie kompetencje samorządów w zakresie realizacji zadań i usług publicznych. Dwie trzecie (66%) uważa, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania swobód obywatelskich.

Z analiz⁶ wynika, że deklarowanej chęci głosowania na Polskę 2050 Szymona Hołowni sprzyja poparcie dla pogłębienia integracji w ramach Unii Europejskiej, przekonanie, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów oraz akceptacja prawnej instytucjonalizacji związków

⁶ Zob. przypis 3.

partnerskich osób tej samej płci. W niewielkim stopniu poparcie dla tego ugrupowania wiąże się z poglądami w kwestiach społeczno-ekonomicznych: preferowaniem raczej elastycznych reguł zwalniania i zatrudniania pracowników niż ochrony istniejących miejsc pracy oraz postulowaniem ograniczonego udziału kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki.

Konfederacja. Zwolenników tej formacji wyróżniają wyobrażenia na temat roli państwa i właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego. Ich poglądy na gospodarkę i rolę państwa są bardziej liberalne niż poglądy wyborców innych ugrupowań i – przede wszystkim – ogółu badanych. Najbardziej różni ich od pozostałych elektoratów stosunek do płacenia podatków. Dwie trzecie z nich (67%) uważa, że wszyscy, niezależnie od wysokości dochodów, powinni płacić taki sam procent podatku. Sympatycy Konfederacji rzadziej niż inni należą do zwolenników państwa opiekuńczego, niemniej jednak także wśród nich dominuje przekonanie, że państwo powinno gwarantować obywatelom wysoki poziom świadczeń (60%). W opinii wyborców tego ugrupowania ważniejsze jest elastyczne funkcjonowanie rynku pracy – możliwość łatwego zwalniania i zatrudniania pracowników – (42%) niż bezpieczeństwo zatrudnienia (32%). Wśród sympatyków Konfederacji jest więcej niż przeciętnie zwolenników prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw (39%), jednak spora grupa spośród nich popiera znaczny udział własności państwa w gospodarce (33%). Blisko połowa wyborców Konfederacji (47%) opowiada się za ograniczeniem udziału kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki, przeciw takim ograniczeniom jest mniej niż co trzeci z nich (30%). Wśród zwolenników Konfederacji, podobnie jak w elektoracie Prawa i Sprawiedliwości, przeważa przekonanie, że Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce (tego zdania jest 49% z nich). Co trzeci wyborca tej partii (33%) wolałby jednak, aby Polska jak najszybciej zrezygnowała z energetyki opartej na węglu.

Sceptycznym stosunkiem do pogłębiania integracji europejskiej elektorat Konfederacji przypomina wyborców Prawa i Sprawiedliwości. Większość jej sympatyków (61%) uważa, że Polska powinna dążyć do zachowania daleko idącej niezależności w Unii Europejskiej. Zdecydowana większość (86%) jest przeciwna przyjmowaniu przez Polskę uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. Jeśli chodzi o politykę wschodnią, zwolennicy Konfederacji – w odróżnieniu od wszystkich pozostałych elektoratów uwzględnionych w analizach – częściej uważają, że priorytetem powinny być dobre relacje z Rosją (41%), niż postulują wsparcie dla proeuropejskich aspiracji Ukrainy i innych państw postsowieckich (30%).

Poglądy wyborców Konfederacji w kwestiach światopoglądowych są, ogólnie rzecz biorąc, zbliżone do opinii ogółu badanych. Ponad połowa zwolenników tego ugrupowania (54%) uważa, że konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Za współpracą państwa z Kościołem katolickim opowiada się co trzeci wyborca tej formacji (33%). Opinie zwolenników Konfederacji na temat prawnej regulacji aborcji są podzielone: 41% uważa, że powinna być ona dopuszczalna, a 31% opowiada się za jej zakazem. Ponad połowa wyborców Konfederacji (58%) jest zdania, że prawo nie powinno dopuszczać możliwości

zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Przeciwnego zdania jest 30% spośród nich.

Wyborcy Konfederacji, podobnie jak wyborcy pozostałych ugrupowań, są zwolennikami decentralizacji – szerokich uprawnień samorządów (67%). Sympatycy Konfederacji są bardziej niż przeciętnie uwrażliwieni na kwestię przestrzegania praw obywatelskich: blisko trzy czwarte z nich (71%) uważa, że zwalczanie przestępczości nie może usprawiedliwiać ograniczania swobód obywatelskich.

Analizy⁷ pokazują, że zamiarowi oddania głosu w wyborach parlamentarnych na Konfederację bardzo wyraźnie sprzyja poparcie dla podatku liniowego oraz prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw, a także sceptycyzm wobec rozwoju integracji europejskiej, dezaprobatą dla przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu, a w niewielkim stopniu także przekonanie o potrzebie budowania dobrych relacji z Rosją. Poparcie dla Konfederacji wiąże się również ze sprzeciwem wobec ograniczania praw obywatelskich.

⁷ Zob. przypis 3.

TABELA 3. ROZKŁADY OPINII W OMAWIANYCH KWESTIACH W POTENCJALNYCH ELEKTORATACH

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska PL, Zieloni)	Lewica (Nowa Lewica – dawniej SLD, Wiosna, Lewica Razem)	Polska 2050 Szymona Hołowni	Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)
	w procentach				
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	83	78	77	78	60
Opinia ambiwalentna (4)	8	9	7	11	12
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	6	12	15	11	27
Trudno powiedzieć	2	1	1	0	1
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	74	49	57	47	21
Opinia ambiwalentna (4)	5	6	10	9	8
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	17	44	29	41	67
Trudno powiedzieć	4	1	4	3	4
Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (1+2+3)	44	34	46	34	32
Opinia ambiwalentna (4)	17	21	14	19	19
Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników (5+6+7)	26	41	34	40	42
Trudno powiedzieć	13	4	6	6	6
Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	6	43	37	34	39
Opinia ambiwalentna (4)	8	17	18	21	23
Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową (5+6+7)	81	32	39	41	33
Trudno powiedzieć	5	8	6	4	5
Udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki powinien być ograniczony (1+2+3)	50	32	31	38	47
Opinia ambiwalentna (4)	13	16	9	21	20
Udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki nie powinien być w żaden sposób ograniczany (5+6+7)	24	45	49	34	30
Trudno powiedzieć	13	7	11	7	3

TABELA 3 (cd.). ROZKŁADY OPINII W OMAWIANYCH KWESTIACH W POTENCJALNYCH ELEKTORATACH

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska PL, Zieloni)	Lewica (Nowa Lewica – dawniej SLD, Wiosna, Lewica Razem)	Polska 2050 Szymona Hołowni	Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)
	w procentach				
Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu (1+2+3)	21	73	80	63	33
Opinia ambiwalentna (4)	17	9	7	18	17
Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce (5+6+7)	57	15	10	17	49
Trudno powiedzieć	5	3	3	2	1
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	50	27	19	24	20
Opinia ambiwalentna (4)	9	10	9	9	7
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	39	62	70	66	71
Trudno powiedzieć	2	1	2	0	2
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	17	59	84	60	41
Opinia ambiwalentna (4)	19	27	8	22	22
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	56	12	5	15	31
Trudno powiedzieć	8	2	3	3	6
Konkordat między Polska a Stolica Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów (1+2+3)	20	76	89	72	54
Opinia ambiwalentna (4)	11	9	2	9	10
Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa (5+6+7)	63	15	8	17	33
Trudno powiedzieć	6	0	1	2	3
Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (1+2+3)	13	68	80	59	30
Opinia ambiwalentna (4)	4	9	6	13	9
Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (5+6+7)	80	20	10	26	58
Trudno powiedzieć	3	2	4	2	3

TABELA 3 (cd.). ROZKŁADY OPINII W OMAWIANYCH KWESTIACH W POTENCJALNYCH ELEKTORATACH

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska PL, Zieloni)	Lewica (Nowa Lewica – dawniej SLD, Wiosna, Lewica Razem)	Polska 2050 Szymona Hołowni	Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)
	w procentach				
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	22	79	78	68	19
Opinia ambiwalentna (4)	14	8	5	13	16
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	56	11	14	17	61
Trudno powiedzieć	8	1	2	2	4
Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (1+2+3)	6	48	62	25	6
Opinia ambiwalentna (4)	6	13	4	19	6
Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (5+6+7)	86	36	29	51	86
Trudno powiedzieć	2	3	5	5	2
Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR (1+2+3)	44	52	67	52	30
Opinia ambiwalentna (4)	20	17	8	19	24
Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (5+6+7)	26	28	18	25	41
Trudno powiedzieć	9	4	7	4	5
Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych (1+2+3)	51	90	83	81	67
Opinia ambiwalentna (4)	19	6	6	6	19
To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych (5+6+7)	19	1	6	9	9
Trudno powiedzieć	11	3	5	3	5

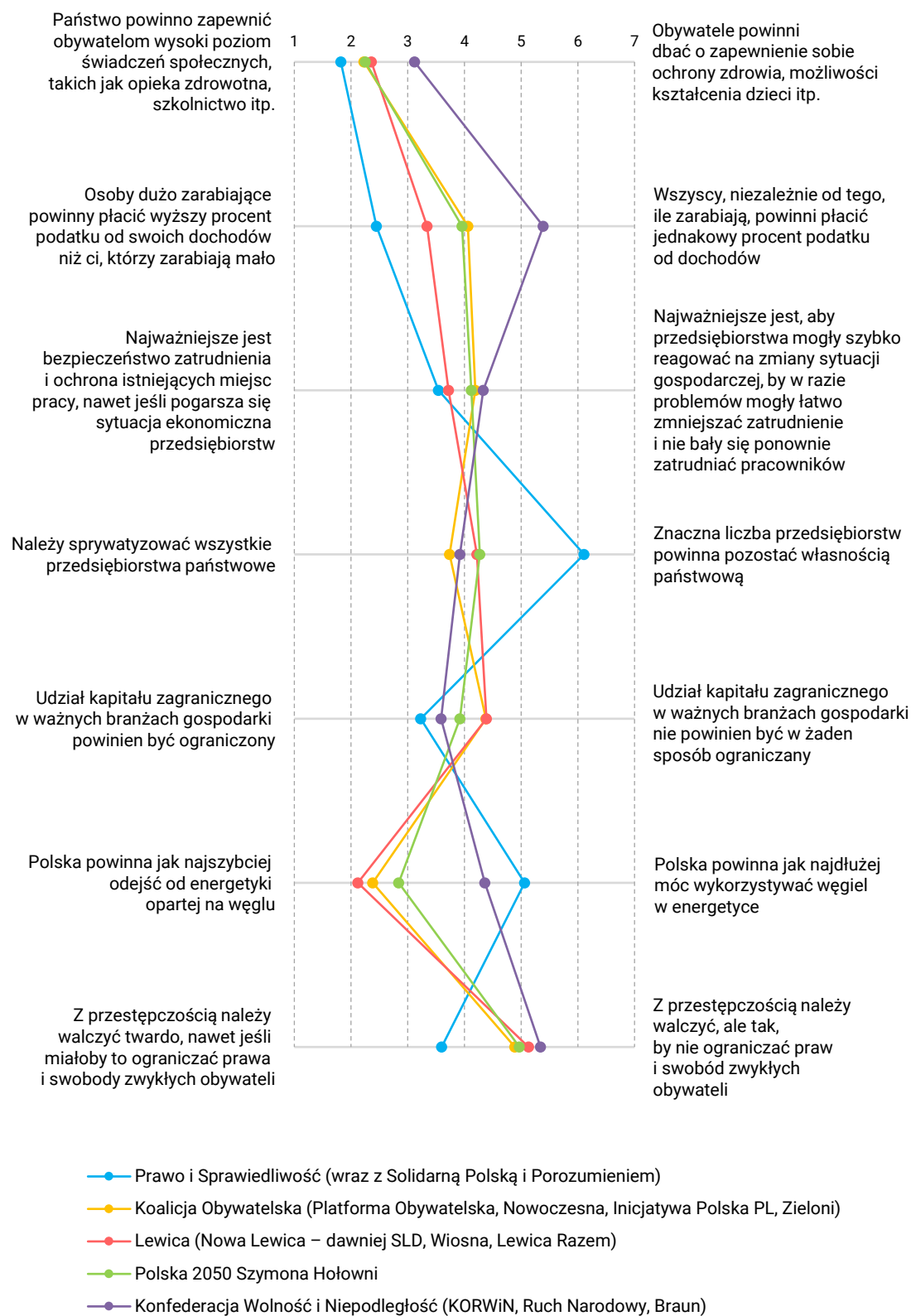
TABELA 4

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska PL, Zieloni)	Lewica (Nowa Lewica – dawniej SLD, Wiosna, Lewica Razem)	Polska 2050 Szymona Hołowni	Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,82	2,23	2,36	2,25	3,12
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.					
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	2,45	4,06	3,34	3,96	5,39
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów					
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	3,54	4,19	3,72	4,12	4,33
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników					
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	6,11	3,74	4,22	4,27	3,92
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową					
(1) Udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki powinien być ograniczony	3,23	4,38	4,39	3,92	3,59
(7) Udział kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki nie powinien być w żaden sposób ograniczany					
(1) Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu	5,06	2,38	2,12	2,84	4,36
(7) Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce					
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,60	4,89	5,13	4,97	5,34
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli					
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	5,09	2,88	2,02	3,03	3,88
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane					
(1) Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani kościołów	5,24	2,37	1,70	2,46	3,41
(7) Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa					

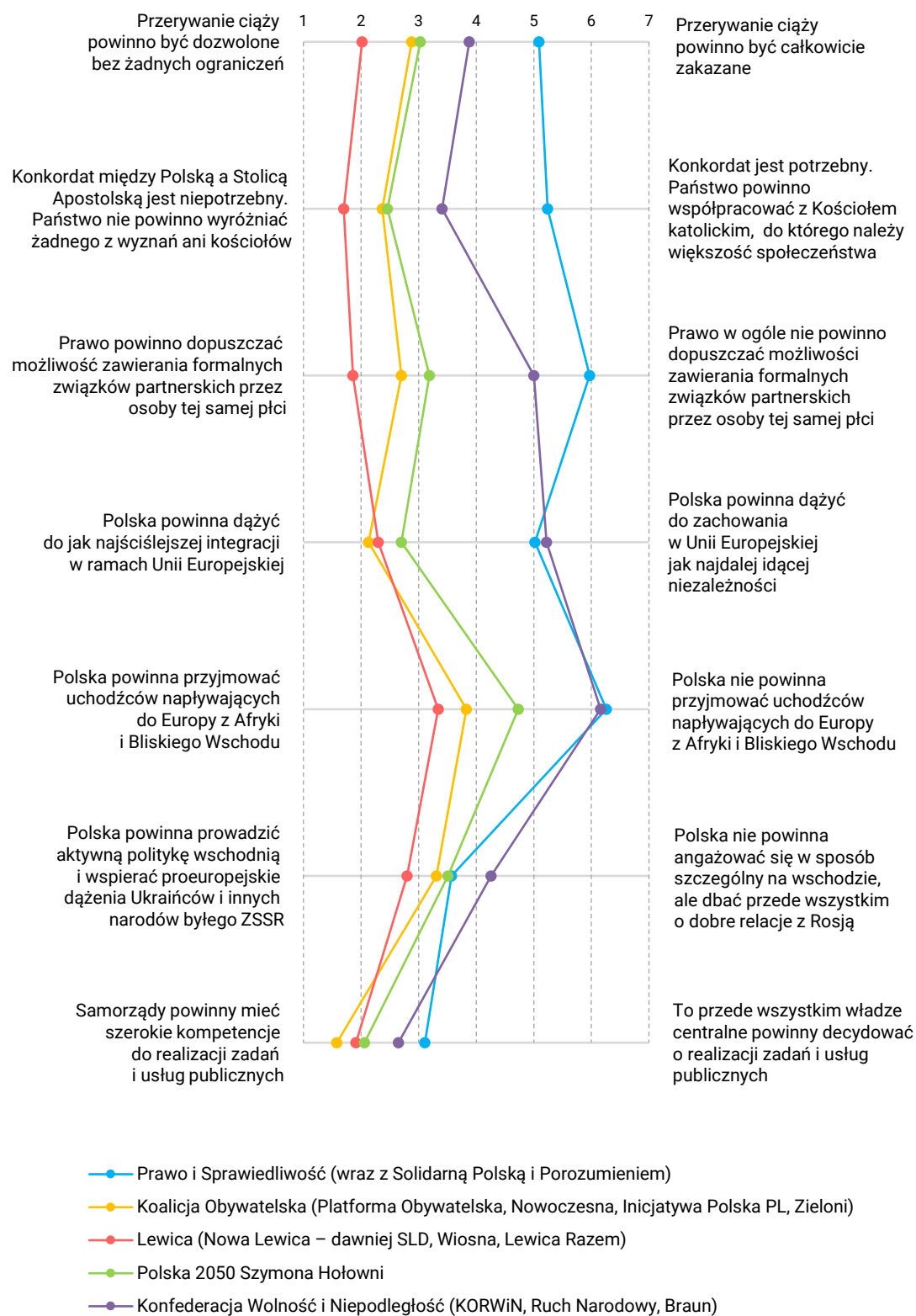
TABELA 4 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska PL, Zieloni)	Lewica (Nowa Lewica – dawniej SLD, Wiosna, Lewica Razem)	Polska 2050 Szymona Hołowni	Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci					
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	5,97	2,70	1,86	3,19	5,00
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej					
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności	5,02	2,13	2,30	2,70	5,22
(1) Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu					
(7) Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu	6,26	3,83	3,34	4,73	6,16
(1) Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR					
(7) Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją	3,57	3,31	2,80	3,51	4,26
(1) Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych					
(7) To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych	3,11	1,58	1,91	2,06	2,65

RYS. 1. Opinie potencjalnych elektoratów. Wartości średnie na skali 1–7

RYS. 1 cd. Opinie potencjalnych elektoratów. Wartości średnie na skali 1–7

ANALIZOWANE ELEKTORATY NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Podobnie jak w latach ubiegłych, wyrażone na skali opinie elektoratów posłużyły nam do wyodrębnienia – za pomocą analiz statystycznych⁸ – osi podziałów politycznych w Polsce. W wyniku analiz przeprowadzanych w latach 2009–2019 uzyskiwaliśmy trzy wymiary wyznaczające podziały polityczne w Polsce. Były to liberalizm światopoglądowy – konserwatyzm, proeuropejskość – dystans do UE, liberalizm ekonomiczny – etatyzm. Obecnie poglądy w kwestiach tworzących w ubiegłych latach dwa pierwsze wymiary są ze sobą na tyle skorelowane, że układają się w jeden czynnik. Liberalizm światopoglądowy jest powiązany z nastawieniem proeuropejskim, pronijnym, zaś konserwatyzmowi towarzyszy eurosceptycyzm. Szerokie spektrum kwestii składających się na ten wymiar i jego dominujące, konstytutywne znaczenie dla określenia podziałów i identyfikacji politycznych w Polsce powoduje, że opisując go będziemy mówić o prawicy i lewicy. Druga oś jest wyznaczona przez etatyzm – liberalizm gospodarczy.

Pierwsza i – jak wspomniano – główna oś dzieląca elektoraty dotyczy poglądów w kwestiach silniej wybrzmiewających w dyskursie politycznym w Polsce. Na opcję lewicową składają się: akceptacja możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci; przekonanie, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów; liberalne stanowisko w kwestii prawnej regulacji aborcji; akceptacja pogłębiania integracji europejskiej; pozytywny stosunek do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu; postulowanie jak najszybszego odejścia od wykorzystywania węgla w energetyce oraz akceptacja szerokich kompetencji samorządu terytorialnego. Prawicowe spektrum poglądów tworzą: dezaprobaty instytucjonalizacji związków formalnych osób tej samej płci; akceptacja współpracy państwa z Kościołem katolickim; poparcie dla prawnego zakazu przerywania ciąży; przekonanie o potrzebie zachowania w UE jak największej niezależności; sprzeciw wobec przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu, a także poparcie dla możliwie długiego korzystania z węgla oraz słabsze poparcie dla decentralizacji.

Druga oś dzieląca elektoraty pokazuje w syntetyczny sposób wyobrażenia zadeklarowanych wyborców poszczególnych partii dotyczące właściwego ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa. Przeciwstawia ona państwo liberalne państwu socjalnemu. Krańce tej osi można opisać jako etatyzm i liberalizm gospodarczy. Na szeroko rozumianą orientację etatystyczną składają się: przywiązanie do modelu państwa opiekuńczego, akceptacja progresywnej skali podatkowej oraz nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy. Liberalizm gospodarczy jest wyznaczony poprzez sceptycyzm wobec modelu państwa opiekuńczego, poparcie dla podatku liniowego oraz przekonanie, że elastyczność rynku pracy jest ważniejsza niż bezpieczeństwo zatrudnienia.

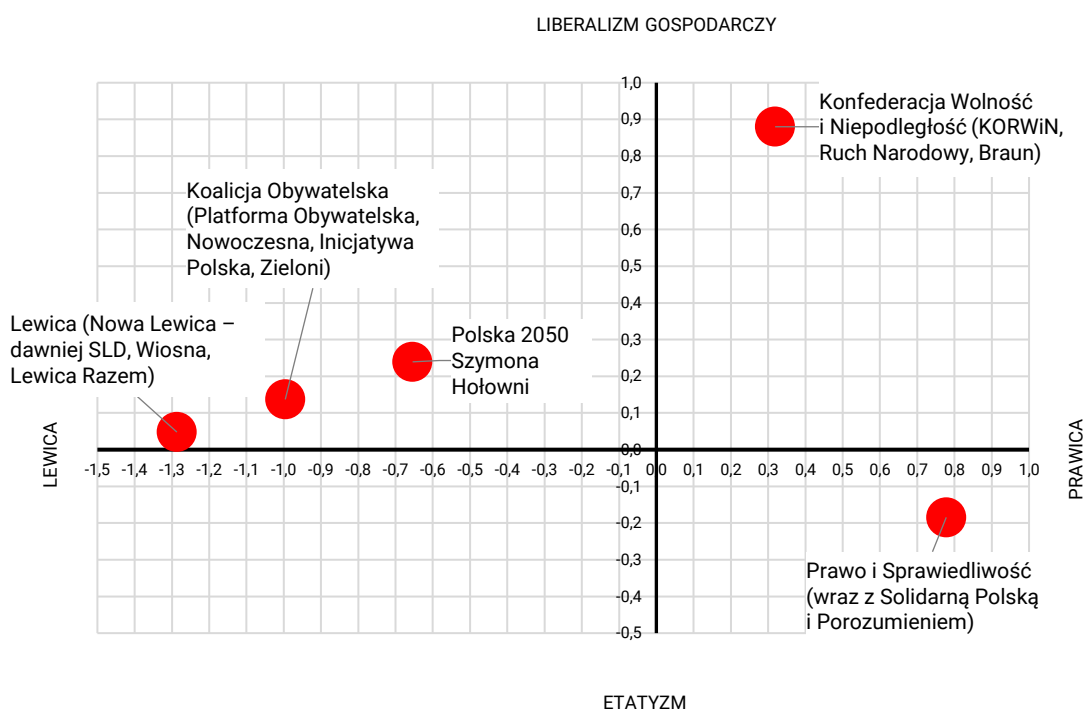
⁸ Przeprowadzono analizę czynnikową (rotacja oblimin).

Przedstawiony model jest tylko jednym z możliwych i z natury rzeczy uproszczonym obrazem zróżnicowania poglądów polskiego społeczeństwa. Dla większej spójności i klarowności modelu podziałów politycznych z analiz wyłączone zostały opinie dotyczące zwalczania przestępczości kosztem ograniczania praw obywatelskich, prywatyzacji i udziału kapitału zagranicznego w ważnych branżach gospodarki oraz polityki wschodniej.

W przestrzeni wyznaczonej przez wyodrębnione osie podziałów politycznych usytuowaliśmy badane elektoraty. Uzyskany w ten sposób obraz podziałów politycznych przedstawia pozycję elektoratów względem wyodrębnionych wymiarów i w relacji do siebie nawzajem.

CBOS

RYS. 2. Analizowane elektoraty na osiach podziałów politycznych

Na osi lewica-prawica, w głównej mierze określającej podziały polityczne w Polsce i najsilniej dzielącej badane elektoraty, najbardziej odległą pozycję od środka, wyznaczonego przez poglądy ogółu wyborców, zajmuje z jednej strony elektorat Lewicy, z drugiej – wyborcy Prawa i Sprawiedliwości. Po lewej stronie sytuują się także elektoraty Koalicji Obywatelskiej i – zajmujący najmniej skrajną

pozycję – zwolennicy Polski 2050 Szymona Hołowni. Po przeciwległej, prawej stronie, obok wyborców Prawa i Sprawiedliwości, jednak znacznie bliżej środka skali, znajdują się sympatycy Konfederacji⁹.

Rozpiętość usytuowania elektoratów na osi etatyzm – liberalizm gospodarczy jest mniejsza. Co ciekawe, wyborcy Prawa i Sprawiedliwości – jako jedyni – lokują się po stronie oznaczającej orientacją etatystyczną. Zdecydowanie najbardziej liberalne poglądy na temat zasad ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa mają zwolennicy Konfederacji. Poglądy sympatyków pozostałych ugrupowań opozycyjnych są podobne do siebie i sytuują ich po stronie wskazującej na orientację liberalną. Mimo to, biorąc pod uwagę wartości, jakie uzyskali na osi etatyzm – liberalizm gospodarczy, można stwierdzić, że większa odległość dzieli ich od zwolenników Konfederacji niż od wyborców Prawa i Sprawiedliwości.

Usytuowanie elektoratów na osiach podziałów politycznych pokazuje, że trzy opozycyjne formacje, a zwłaszcza Lewica i Koalicja Obywatelska, rywalizują o dość podobny elektorat. Problem ten w znacznie mniejszym stopniu dotyczy Prawa i Sprawiedliwości i Konfederacji, których wyborcy mają własny i niepodobny do innych profil polityczno-ideowy.

W ostatnich dwóch latach widoczne jest przesunięcie się poglądów polskiego społeczeństwa w kierunku większego liberalizmu światopoglądowego. Świadczy o tym przede wszystkim wzrost poparcia dla prawnej dopuszczalności przerywania ciąży, ale także postępujący spadek dezaprobaty dla prawnej instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci. Widoczne w ostatnich kilkunastu miesiącach pogorszenie postrzegania Kościoła katolickiego sprawiło, że od 2019 roku przybyło osób, które uważają, że konkordat jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Chociaż opinie Polaków na temat roli państwa i właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego są generalnie dość stabilne w czasie, to jednak warto zwrócić uwagę, że w ostatnich dwóch latach przybyło zwolenników podatku liniowego i prywatyzacji gospodarki. Wyraźna zmiana priorytetów widoczna jest w opiniach o polityce wschodniej. O ile jeszcze dwa lata temu przeważało przekonanie, że Polska powinna dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją, o tyle obecnie oczekuje się raczej aktywnej polityki wschodniej i wspierania proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR.

⁹ Usytuowanie elektoratów na osi lewica – prawica jest w dużym stopniu zbieżne z ich autoidentyfikacjami politycznymi. Większość zwolenników PiS oraz Konfederacji deklaruje prawicowe poglądy polityczne (w badaniu z lipca tego roku odpowiednio 79% i 67%), większość sympatyków Lewicy – identyfikuje swoje poglądy jako lewicowe (88%). Zwolennicy Koalicji Obywatelskiej najczęściej określają swoje poglądy jako lewicowe (47%) lub centrowe (31%), zaś sympatycy Polski 2050 Szymona Hołowni jako centrowe (39%) lub lewicowe (32%).

Większość analizowanych kwestii istotnie różnicuje opinie elektoratów głównych ugrupowań politycznych. Duże różnice poglądów dotyczą kwestii światopoglądowych, ale także – związanego z nimi – stosunku do pogłębiania integracji europejskiej, w tym również przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. Spośród pozostałych kwestii uwzględnionych w badaniu elektoraty wyraźnie różnią się w opiniach na temat tempa odchodzenia od energetyki węglowej oraz w kwestii prywatyzacji gospodarki.

Uwzględniając poglądy elektoratów w poszczególnych sprawach i ich usytuowanie względem dwóch wyodrębnionych w wyniku analiz osi podziałów politycznych można powiedzieć, że Prawo i Sprawiedliwość grupuje wyborców konserwatywnych i sceptycznych wobec pogłębiania integracji europejskiej i – jednocześnie – etatystycznych. Pod względem stosunku do rozwoju integracji w ramach Unii Europejskiej do wyborców rządzącej partii podobni są zwolennicy Konfederacji. Zarazem jednak charakteryzuje ich mniejszy konserwatyzm i – przede wszystkim – bardziej liberalne myślenie o roli państwa i gospodarce. Na przeciwnym biegunie niż zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości sytuują się wyborcy trzech opozycyjnych ugrupowań: Koalicji Obywatelskiej, Lewicy i Polski 2050 Szymona Hołowni, których poglądy są w większości spraw zbliżone do siebie. Łączy ich m.in. liberalizm światopoglądowy, pronijne nastawienie oraz większy niż przeciętnie liberalizm w myśleniu o gospodarce.

Opracowała

Beata Roguska